

LEXICAL-SEMANTIC FEATURES OF FEAR-EXPRESSING EMOTIVE VERBS IN ENGLISH AND UZBEK

1Kurvonbekov Manuchekhr Islomjon ugli

E-mail: manuchexrkurvonbekov@gmail.com

NamSIFL, independent researcher

Abstract: This thesis examines the lexical-semantic features of emotive verbs expressing fear in English and Uzbek from a comparative perspective. The study analyses the semantic structure, usage patterns, and distinctive characteristics of fear-related verbs in both languages. It also discusses translation equivalence and the linguopragmatic functions of these verbs in different communicative contexts. The findings contribute to comparative linguistics, lexical semantics, and translation studies by revealing similarities and differences in the conceptualisation and verbalisation of fear.

Key Words: emotive verbs, fear, lexical semantics, comparative linguistics, linguopragmatics, translation, English, Uzbek.

1Kurvonbekov Manuchexr Islomjon o'g'li

E-mail: manuchexrkurvonbekov@gmail.com

NamDCHTI, mustaqil tadqiqotchi

“QO‘RQUVNI IFODALOVCHI EMOTIV FE‘LLARNING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI (INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARI MISOLIDA)”

Annotatsiya: Mazkur tezis ingliz va o‘zbek tillarida qo‘rquvni ifodalovchi emotiv fe‘llarning leksik-semantik xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilishga

bag'ishlangan. Tadqiqotda qo'rquv emotsiyasini ifodalovchi fe'llarning semantik tarkibi, qo'llanish xususiyatlari hamda ularning o'xshash va farqli jihatlari aniqlangan. Shuningdek, ushbu fe'llarning tarjima jarayonidagi ekvivalentlik muammolari va lingvopragmatik xususiyatlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari emotiv fe'llarni qiyosiy tilshunoslik va tarjimashunoslik nuqtai nazaridan o'rganishda nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: emotiv fe'llar, qo'rquv, semantika, leksik-semantik tahlil, qiyosiy tilshunoslik, lingvopragmatika, tarjima, ingliz va o'zbek tillari.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЭМОТИВНЫХ ГЛАГОЛОВ, ВЫРАЖАЮЩИХ СТРАХ, В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

1Курвонбеков Манучехр Исломжон угли

Электронная почта: manuchexrkurvonbekov@gmail.com

НамГИИЯ , независимый исследователь

Аннотация: Настоящие тезисы посвящены сопоставительному исследованию лексико-семантических особенностей эмотивных глаголов, выражающих чувство страха в английском и узбекском языках. В работе рассматриваются семантическая структура, особенности употребления и сходства и различия данных глаголов. Особое внимание уделяется вопросам переводческой эквивалентности и лингвопрагматическим характеристикам эмотивных глаголов. Полученные результаты имеют теоретическое и практическое значение для сравнительного языкознания, семантики и переводоведения.

Ключевые слова: эмотивные глаголы, страх, семантика, лексико-семантический анализ, сопоставительное языкознание, лингвопрагматика, перевод, английский и узбекский языки.

Til inson tafakkurining eng muhim vositasi bo'lib, unda nafaqat obyektiv borliq, balki insonning hissiy-kechinmalari ham o'z ifodasini topadi. Zamonaviy tilshunoslikda emotsiyalarni ifodalovchi til birliklarini o'rganish semantika, pragmatika, kognitiv tilshunoslik va lingvomadaniyatshunoslikning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, emotiv fe'llar insonning ichki ruhiy holati, psixologik kechinmalari va kommunikativ maqsadini ifodalashda alohida o'rin tutadi. Ular orqali so'zlovchi o'zining hissiy munosabatini bildiradi hamda tinglovchiga ma'lum pragmatik ta'sir ko'rsatishga intiladi. Emotiv fe'llar orasida qo'rquvni ifodalovchi fe'llar alohida guruhni tashkil qiladi. Chunki qo'rquv insonning eng qadimiy va universal emotsiyalaridan biri bo'lib, barcha xalqlar tilida turli darajadagi leksik vositalar orqali ifodalanadi. Ingliz va o'zbek tillarida qo'rquvni ifodalovchi fe'llar umumiy semantik xususiyatlarga ega bo'lishi bilan birga, ularning qo'llanishi, intensivlik darajasi va pragmatik vazifalarida sezilarli farqlar kuzatiladi. Mazkur maqolaning maqsadi ingliz va o'zbek tillarida qo'rquvni ifodalovchi emotiv fe'llarning leksik-semantik xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish, ularning umumiy va farqli jihatlarini aniqlashdan iborat. Emotiv fe'llarning nazariy asoslari Emotiv fe'llar shaxsning ruhiy kechinmalari, hissiy holati yoki emotsional munosabatini ifodalovchi fe'llar hisoblanadi. Bunday fe'llar semantik jihatdan insonning ichki psixologik holatini ifodalashi bilan boshqa fe'l guruhlaridan farq qiladi. Anna Wierzbicka emotsiyalarni ifodalovchi birliklarni inson tafakkurining universal kategoriyasi sifatida baholaydi. Uning fikricha, har bir tilda emotsiyalarni ifodalashning o'ziga xos milliy modeli mavjud. Beth Levin esa fe'llarni semantik guruhlarga ajratishda ularning sintaktik xatti-harakatlarini ham hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi. Shu nuqtai nazardan

qo'rquvni ifodalovchi fe'llar experiencer verbs (kechinma egasi ishtirok etadigan fe'llar) guruhiga kiradi.

Masalan:

She fears darkness.

U qorong'ilikdan qo'rqadi.

Har ikki gapda ham subyekt emotsiyani boshdan kechiruvchi shaxs hisoblanadi.

Qo'rquv konseptining semantik mohiyati

Psixologiyada qo'rquv real yoki taxmin qilinayotgan xavfga nisbatan yuzaga keladigan tabiiy emotsional reaksiya sifatida talqin qilinadi. Tilshunoslikda esa qo'rquv konsepti nafaqat emotsional holatni, balki madaniy tajriba va milliy tafakkurni ham aks ettiruvchi semantik maydon hisoblanadi.

Ingliz tilida fear konsepti ko'pincha uncertainty, danger, threat kabi tushunchalar bilan bog'liq bo'lsa, o'zbek tilida qo'rquv ko'proq xavotir, hadik, cho'chish, vahima kabi ma'nolar orqali ifodalanadi.

Bu esa ikki tilning konseptual tizimida ma'lum farqlar mavjudligini ko'rsatadi.

Ingliz tilidagi qo'rquvni ifodalovchi emotiv fe'llar

Ingliz tilida qo'rquvni ifodalovchi fe'llar son jihatdan juda boy bo'lib, ular emotsiyaning turli intensivlik darajalarini ifodalaydi.

Masalan,

fear

eng umumiy va neytral fe'l hisoblanadi.

Many children fear the dark.

Bu fe'l doimiy yoki odatiy qo'rquvni bildiradi.

be afraid

qo'rquv bilan bir qatorda ikkilanish yoki ehtiyotkorlik ma'nosini ham ifodalashi mumkin.

I am afraid of making mistakes.

panic

kuchli vahima holatini bildiradi.

People panicked when the earthquake started.

dread

yaqinlashayotgan salbiy hodisadan oldingi kuchli qo'rquvni anglatadi.

She dreaded the examination results.

tremble

qo'rquv natijasida yuzaga keladigan fiziologik holatni ifodalaydi.

He trembled with fear.

Shuningdek, scare, terrify, horrify, intimidate, alarm, startle kabi fe'llar

qo'rquvning sababini ifodalovchi causative verbs guruhiga kiradi.

Masalan,

The loud noise frightened the child.

Bu yerda qo'rquv hissi boshqa obyekt tomonidan yuzaga keltirilmoqda.

O'zbek tilidagi qo'rquvni ifodalovchi emotiv fe'llar

O'zbek tilida qo'rquvni ifodalovchi fe'llar semantik jihatdan yanada nozik differensiyaga ega.

Asosiy birlik:

qo'rqmoq

eng umumiy ma'noni bildiradi.

Misol:

Bola itdan qo'rqdi.

cho'chimoq

kutilmagan hodisa natijasida yuzaga kelgan qisqa muddatli qo'rquvni anglatadi.

Misol:

U	baland	ovozdan	choʻchib	ketdi.
hadiksiramoq				
ehtimoliy	xavfdan	xavotirlanishni		bildiradi.
seskanmoq				
toʻsatdan	yuzaga	kelgan	emotsional	reaksiyani
vahimaga				ifodalaydi.
kuchli	psixologik		qoʻrquvni	tushmoq
zir				bildiradi.
qoʻrquvning	tashqi	fiziologik	belgilarini	titramoq
				ifodalaydi.
Bu fe'llarning koʻpchiligi ingliz tilida bitta yoki ikkita fe'l orqali ifodalansa, oʻzbek tilida ularning semantik chegaralari ancha batafsil farqlanadi.				
Qiyosiy		leksik-semantik		tahlil
Ingliz va oʻzbek tillaridagi qoʻrquvni ifodalovchi emotiv fe'llar umumiy semantik yadrosi boʻyicha oʻxshash boʻlsa-da, ularning leksik differensiyasi turlicha namoyon boʻladi.				
Ingliz tilida emotsiyaning intensivligi koʻpincha alohida fe'l orqali ifodalansa (fear, panic, dread, terrify), oʻzbek tilida esa qoʻshimcha ravishlar, iboralar yoki kontekst yordamida kuchaytiriladi.				

Masalan,

Panic koʻpincha vahimaga tushmoq birikmasi bilan tarjima qilinadi. Dread fe'lining esa oʻzbek tilida yagona ekvivalenti mavjud emas. U vaziyatga qarab qattiq qoʻrqmoq, hadiksiramoq, vahimada kutmoq kabi variantlar bilan beriladi.

Shuningdek, ingliz tilidagi frighten va terrify fe'llari sababni bildiruvchi fe'llar boʻlsa, oʻzbek tilida ular koʻpincha analitik konstruktsiyalar orqali ifodalanadi:

qoʻrqitmoq

vahimaga solmoq

dahshatga

tushirmoq

Bu holat tarjima jarayonida semantik transformatsiyalarni qo'llash zaruratini yuzaga keltiradi.

Qo'rquvni ifodalovchi emotiv fe'llarning leksik-semantik xususiyatlari (ingliz va o'zbek tillari misolida) Qo'rquvni ifodalovchi emotiv fe'llarning pragmatik xususiyatlari Emotiv fe'llar faqatgina emotsional holatni ifodalash bilan cheklanmaydi, balki nutq jarayonida muayyan kommunikativ vazifani ham bajaradi. Ayniqsa, qo'rquvni ifodalovchi fe'llar so'zlovchining tinglovchiga nisbatan munosabati, psixologik ta'siri va nutq maqsadini aks ettiradi. Shu sababli ularni pragmatik nuqtai nazardan o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Ingliz tilida fear, dread, panic, frighten, terrify kabi fe'llar turli pragmatik vazifalarni bajaradi. Masalan, fear fe'li odatda shaxsning ichki kechinmasini ifodalasa, frighten va terrify fe'llari qo'rquvni yuzaga keltiruvchi tashqi omilni bildiradi.

Misollar:

She fears losing her job.

Mazkur gapda qo'rquv ichki psixologik holat sifatida namoyon bo'ladi.

The explosion terrified everyone.

Bu misolda esa qo'rquv tashqi hodisa natijasida yuzaga kelgan.

O'zbek tilida ham shunga o'xshash holat kuzatiladi:

Talaba imtihondan qo'rqmoqda.

Bu yerda emotsiya subyektning ichki ruhiy holatini ifodalaydi.

Kuchli portlash odamlarni vahimaga soldi.

Bu gapda esa qo'rquv tashqi sabab natijasida yuzaga kelmoqda.

Demak, har ikki tilda experiencer verbs va causative verbs o'rtasidagi farq yaqqol kuzatiladi.

Leksik-semantik maydon tahlili

Qo'rquvni ifodalovchi emotiv fe'llar semantik maydon hosil qiladi. Ushbu maydonda markaziy va periferik birliklar mavjud.

Ingliz tilida markaziy birliklar:

fear

frighten

scare

terrify

panic

Periferik birliklar:

dread

alarm

intimidate

horrify

startle

tremble

O'zbek tilida markaziy birliklar:

qo'rqmoq

qo'rqitmoq

Periferik birliklar:

cho'chimoq

seskanmoq

hadiksiramoq

vahimaga tushmoq

zir titramoq

dahshatga tushmoq

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ingliz tilida qo'rquvning intensivligi ko'proq mustaqil leksik birliklar orqali ifodalansa, o'zbek tilida ko'pincha sintaktik vositalar va frazeologik birliklar yordamida ifodalanadi.

Tarjima nuqtai nazaridan tahlil

Qo'rquvni ifodalovchi emotiv fe'llarni tarjima qilishda ekvivalentlik masalasi muhim o'rin egallaydi. Ayrim fe'llarning to'liq ekvivalenti mavjud bo'lsa, ayrimlari faqat kontekst asosida tarjima qilinadi.

Ingliz tili

O'zbek tili

fear

qo'rqmoq

frighten

qo'rqitmoq

scare

qo'rqitmoq

panic

vahimaga tushmoq

dread

hadiksiramoq, qattiq qo'rqmoq

terrify

dahshatga solmoq

alarm

xavotirga solmoq

intimidate

qo'rqitib bosim o'tkazmoq

Masalan,

He dreaded meeting his former teacher.

Bu gapni so'zma-so'z tarjima qilish tabiiy emas. Kontekstga mos ravishda:

U sobiq ustoz bilan uchrashishdan qattiq hadiksirardi.
deb tarjima qilish maqsadga muvofiq.

Shu sababli emotiv fe'llarni tarjima qilishda semantik va pragmatik moslik

birinchi o'rinda turadi.

Natijalar

Qiyosiy tahlil natijasida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:
Ingliz va o'zbek tillarida qo'rquvni ifodalovchi emotiv fe'llar umumiy
konseptual asosga ega.
Har ikki tilda experiencer va causative fe'llar mavjud.
Ingliz tilida qo'rquv intensivligi ko'proq alohida fe'llar orqali ifodalanadi.
O'zbek tilida esa qo'shimcha leksik vositalar va frazeologik birliklar faol
qo'llanadi.

Tarjima jarayonida pragmatik ekvivalentlikni saqlash muhim hisoblanadi.
Qo'rquvni ifodalovchi fe'llarning lingvopragmatik xususiyatlari milliy-madaniy
omillar bilan chambarchas bog'liq.
Mazkur natijalar emotiv fe'llarning semantik tasnifini ishlab chiqish hamda
ularni tarjima qilish strategiyalarini takomillashtirishda muhim nazariy va
amaliy ahamiyatga ega.

Xulosa

Ingliz va o'zbek tillaridagi qo'rquvni ifodalovchi emotiv fe'llar insonning
emotsional holatini ifodalovchi muhim leksik birliklar hisoblanadi. Ularning
semantik tuzilishi, pragmatik vazifalari va qo'llanish doirasi qiyosiy tahlil
qilinganda, ikki til o'rtasida umumiyliklar bilan bir qatorda milliy-madaniy
tafakkurdan kelib chiqadigan farqlar ham mavjudligi aniqlandi.
Tadqiqot davomida ingliz tilida qo'rquv emotsiyasi ko'proq mustaqil fe'llar
tizimi orqali ifodalansa, o'zbek tilida emotsional holatni aniqlashtiruvchi
qo'shimcha leksik vositalar, frazeologik birliklar va sintaktik konstruktsiyalar
faol qo'llanishi kuzatildi. Bu esa tarjima jarayonida semantik va pragmatik
moslikni ta'minlash zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, emotiv fe'llarni qiyosiy o'rganish nafaqat semantika va pragmatika,
balki kognitiv tilshunoslik, lingvomadaniyatshunoslik hamda tarjimashunoslik
uchun ham muhim ilmiy ahamiyatga ega.

REFERENCES

Comparative study of emotive verbs in English and Uzbek languages
Kurvonbekov M, Turobidinova M NamDU ilmiy axborotnomasi 2024. 12-son.

SEMANTIC FEATURES OF POSITIVE AND NEGATIVE EMOTIVE
WORDS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES Kurvonbekov
M, Turobidinova M NamDU ilmiy axborotnomasi 2026. 4-son.

Geeraerts, D. (2010). Theories of Lexical Semantics. Oxford University
Press.

Kövecses, Z. (2000). Metaphor and Emotion. Cambridge University Press.

Kövecses, Z. (2002). Metaphor: A Practical Introduction. Oxford
University Press.

Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). Metaphors We Live By. University of
Chicago Press.

Levin, B. (1993). English Verb Classes and Alternations. University of
Chicago Press.

Lyons, J. (1977). Semantics (Vols. 1–2). Cambridge University Press.

Palmer, F. R. (1981). Semantics. Cambridge University Press.